

МОВНА ОСОБИСТІТЬ ТА КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ

Трирівнева структура мовної особистості

- **Нульовий** – вербально-семантичний рівень, або лексикон особистості, що містить фонд лексичних та граматичних засобів, які особистість використовує, створюючи великі масиви текстів, тобто в дискурсі мовної особистості
- **Перший** – це рівень лінгвокогнітивний, представлений тезауросом особистості, у якому відбитий «образ світу», або система знань про світ
- **Другий рівень** – мотиваційний, або рівень діяльнісно-комунікативних потреб, що відбиває прагматикон особистості, тобто систему її цілей, мотивів, настанов, життєвих та ситуативних домінант, що мають своє вираження в процесі творення текстів і їх змісті, а також в особливостях сприйняття чужих текстів, що в підсумку визначає ієрархію цінностей у мовній моделі світу особистості

Оцінювання мовної культури оратора

<i>Показники культури мовлення</i>	<i>Оцінка (бали)</i>	<i>Мовленнєві помилки й недоліки</i>
<i>Лексичні показники</i>		
Точність слова		
Виразність слова		
Доступність слова		
<i>Граматичні показники</i>		
Нормативність слововживання, слово- і формотворення		
Правильність фразової побудови		
Дохідливість (зрозумілість) синтаксичної структури		
<i>Фонетико-інтонаційні показники</i>		
Правильність наголосу й вимови		
Доцільність і виразність інтонації		
Комунікативність інтонації		
Чіткість дикції		
<i>Середня оцінка (середній бал) рівня мовної культури оратора</i>		

Шкала оцінювання лексичних показників культури мовлення оратора

Кри-терії	5 балів	4 бали	3 бали	2 бали
Точність слова	<ul style="list-style-type: none"> усі слова вживалися згідно з їх значенням із синонімічного ряду добиралися найточніші слова у сполуках слів немає смислової не співвіднесеності відсутні зайві слова, лексичні повтори 	<ul style="list-style-type: none"> іноді трапляються помилки в доборі слів, словосполучень іноді вживалися «зайві» слова, лексичні повтори 	<ul style="list-style-type: none"> оратор часто помилявся в доборі слів, хоча при цьому не було грубих смислових відхилень уживалися «зайві» слова в реченнях 	<ul style="list-style-type: none"> дуже часто траплялися смислові неточності у використанні слів часто вживалися «зайві» слова, лексичні повтори
Виразність слова	<ul style="list-style-type: none"> іноді вживалися штампи канцеляризми повністю відсутні слова-паразити доречно й систематично вживалися фразеологізми, прислів'я, афоризми, художні образи 	<ul style="list-style-type: none"> рідко вживалися штампи, канцеляризми, слова-паразити недостатньо використовувалися зображувально-виражальні мовні засоби, художні образи 	<ul style="list-style-type: none"> часто вживалися штампи канцеляризми, слова-паразити недостатньо (або недоречно) вживалися зображувально-виражальна лексика, художні образи 	<ul style="list-style-type: none"> дуже часто траплялися штампи, канцеляризми, слова-паразити повністю відсутні зображувально-виражальна лексика, художні образи
Доступність слова	<ul style="list-style-type: none"> домінувала розмовно-книжна лексика доречно вживалися іншомовні слова, наукові та спеціальні терміни, значення яких пояснювалося оратором 	<ul style="list-style-type: none"> уживалася книжна та розмовна лексика доречно вживалися наукові та спеціальні терміни, маловідомі поняття, але їх значення оратор не пояснював 	<ul style="list-style-type: none"> домінувала книжна лексика часто вживалися маловідомі слова, зокрема іншомовного походження оратор часто не знав значення іншомовних слів і термінів 	<ul style="list-style-type: none"> домінувала розмовна лексика дуже часто мовцем уживалися незрозумілі слова оратор не витлумачував значення незрозумілих слів

Шкала оцінювання граматичних показників культури мовлення оратора

Кри- терії	5 балів	4 бали	3 бали	2 бали
Нормативність слововживання, формо- і словотворення	<ul style="list-style-type: none"> • усі слова вживалися у правильній формі • при сполучанні слів дотримувалися правила словозміни і, зокрема, відмінкових закінчень 	<ul style="list-style-type: none"> • усі слова вживалися у правильній формі • при сполучанні слів іноді допускалися граматичні помилки (при відмінюванні тощо) 	<ul style="list-style-type: none"> • нерідко допускалися граматичні помилки • при сполучанні слів траплялись помилки 	<ul style="list-style-type: none"> • дуже часто допускалися відхилення від норм слововживання, формо- і словотворення
Правильність побудови фрази	<ul style="list-style-type: none"> • думки правильно оформлювалися реченнями • у всіх реченнях дотримувалися норми узгодження та керування словами 	<ul style="list-style-type: none"> • думки майже правильно оформлювалися реченнями • в реченнях іноді допускалися відхилення від норм узгодження та керування 	<ul style="list-style-type: none"> • думки часто неправильно оформлювалися реченнями • в реченнях часто траплялися відхилення від норм узгодження та керування 	<ul style="list-style-type: none"> • при формулюванні думок траплялося багато помилок • в реченнях дуже часто допускалися відхилення від норм узгодження та керування

Шкала оцінювання граматичних показників культури мовлення оратора

Дохідливість синтаксичної структури

• речення будувалися за правилами усного мовлення, були переважно прості та стислі • кожна думка в реченнях була зрозумілою для аудиторії	• речення будувалися за правилами усного мовлення • іноді використовувалися довгі речення, які затруднювали сприйняття основної думки оратора	• часто траплялися довгі речення з багатьма підрядними • аудиторія не завжди розуміла зміст сказаного	• промова повністю будувалася за законами письмового мовлення • використовувалося багато довгих речень, що ускладнювало сприйняття всього виступу

Шкала оцінювання фонетико-інтонаційних показників культури мови оратора

Кри- терії	5 балів	4 бали	3 бали	2 бали
Орфоепічна точність	<ul style="list-style-type: none"> слова вимовлялися згідно з орфоепічними нормами (вимова, наголос) 	<ul style="list-style-type: none"> у словах рідко траплялись орфоепічні помилки не допускалися помилки в загальновідомих словах 	<ul style="list-style-type: none"> у словах нерідко траплялись орфоепічні помилки іноді траплялися помилки в загальновідомих словах 	<ul style="list-style-type: none"> часто допускалися порушення орфоепічних норм, у тому числі в загальновідомих словах
Виразальні ознаки промови	<ul style="list-style-type: none"> промова виголошувалася яскраво, виразно наголоси на фразах відповідали змісту речень 	<ul style="list-style-type: none"> не всі фрагменти промови виголошувалися виразно фразові наголоси іноді не відповідали змісту речень 	<ul style="list-style-type: none"> промова була недостатньо виразною наголоси на фразах нерідко не відповідали змісту речень 	<ul style="list-style-type: none"> промова виголошувалася неемоційно (монотонно) часто допускалися неточності у смислових наголосах

Шкала оцінювання фонетико-інтонаційних показників культури мови оратора

Інтонаційний малюнок промови	<ul style="list-style-type: none"> інтонаційний малюнок промови повністю відповідав її розмовно-книжному характеру, виду і жанру публічного мовлення 	<ul style="list-style-type: none"> інтонаційний малюнок промови іноді не узгоджувався зі змістом її, але в цілому відповідав виду і жанру публічного мовлення 	<ul style="list-style-type: none"> оратор зрідка звертався до аудиторії мало застосовував прийоми інтонування для посилення уваги слухачів 	<ul style="list-style-type: none"> протягом всієї промови оратор говорив тільки "для себе" промова інтонаційно не відповідала змісту, виду та жанру публічного мовлення
Техніка мовлення	<ul style="list-style-type: none"> усі слова вимовлялися з чіткою артикуляцією 	<ul style="list-style-type: none"> окремі слова вимовлялися нечітко 	<ul style="list-style-type: none"> у промові часто звучали слова з нечіткою артикуляцією 	<ul style="list-style-type: none"> промова виголошувалася з нечіткою артикуляцією

ТЕМП МОВЛЕННЯ

- Швидкість мовлення в цілому
- Тривалість звучання окремих слів
- Інтервали та тривалість пауз

ВАДИ ГОЛОСУ

- Задишка
- Хрипкуватість
- Пронизливість
- Гортанність (ковтання звуку)
- Гугнявість (носовий резонанс неносових звуків)

ПРИЧИНИ АРТИКУЛЯЦІЙНИХ ВАД

- Особисті недоліки оратора (боязкість, полохливість, зарозумілість, млявість тощо)
- Неправильні установки під час промови (байдужість, сором'язливість, квапливість, недостатня вивченість питання тощо)
- Погані звички